

PAPER DETAILS

TITLE: Ayfer Kafkas'in "Esrarname" Roman Serisinde Folklor ve Kütahya Halk Hayati

AUTHORS: Mustafa DINÇ

PAGES: 31-44

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1545408>

AYFER KAFKAS'IN “ESRARNAME” ROMAN SERİSİNDE FOLKLOR VE KÜTAHYA HALK HAYATI*

FOLKLORE AND KÜTAHYA FOLK LIFE IN AYFER KAFKAS'S “ESRARNAME” NOVEL SERIES

Mustafa DİNÇ**

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
Geliş: 31.01.2021 Kabul: 22.04.2021 Anahtar Kelimeler: Roman, Folklor, Ayfer Kafkas, Esrarname, Kütahya. Araştırma Makalesi	Edebi ürünleri üreten sanatçılar içinde bulundukları kültürel çevreden bağımsız düşünülemezler. Bu bakımdan eserlerinde folklor temsillerini yansıtmaları kaçınılmazdır. Bu husus halk bilimi alanında modern edebiyat mahsullerindeki folklorik temsillerin incelendiği pek çok araştırmanın oluşturulmasını gündeme getirmektedir. Özellikle hikâye ve roman türünde bu tipteki araştırmaların daha çok yapıldığı görülmekle birlikte, modern edebiyatın hemen tüm türlerinde folklor ürünlerinin tespit ve tahlil edilmesi mümkündür. Bu çalışmada Ayfer Kafkas'ın tarihi-fantastik kurgu türünde yazmış olduğu, <i>Esrarname I Yasak İlmin Kitabı</i> ve <i>Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı</i> isimli seri romanlarında halk bilimi temsillerini tespit ve tahlil ederek yorumlamayı hedeflemiştir. Bu doğrultuda yapılan taramalar neticesinde tespit edilenler, folklor alanının kadroları çerçevesinde tasnif edilerek yorumlanmış, eserin yansıttığı 18.yy Kütahya halk hayatıyla, günümüz Kütahya'sı arasında birtakım ilgilerin kurulabileceği saptanmıştır. Birbirinin devamı niteliğinde olan serinin kurgusu içerisinde ayrıca halk mimarisi, geçiş dönemleri, giyim kuşam süslenme ve el sanatları, seyirlik türler, halk inançları ve hekimliği ile ilgili temsillerin verildiği görülmüştür. Eserin folklorik anlamdaki bir diğer zenginliğinin ise yoğun gerilimli mitik-mistik anlatımın, anlatı geleneğinin öncül türleri olan masal, efsane ve memorat türlerinden benzer yönler ihtiva etmesidir. Bu bağlamda eserin yazarının aldığı eğitimin ve yetiştiği sosyal çevrenin esere büyük ölçüde ve maharetle yansıtıldığı görülmüştür.
ARTICLE INFO	ABSTRACT
Received: 31.01.2021 Accepted: 22.04.2021 Keywords: Novel, Folklore, Ayfer Kafkas, Esrarname, Kütahya. Research Article	Artists who produce literary works cannot be considered independent of the cultural environment they live in. This brings to the agenda the creation of many studies in the field of folklore that examine the folkloric representations in modern literature products. In this study, it is aimed to interpret the representations of folklore in his serial novels named <i>Esrarname I Yasak İlmin Kitabı</i> and <i>Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı</i> belongs to Ayfer Kafkas. The ones that were determined were classified and interpreted within the framework of the cadres of the folklore field, and it was determined that some relations could be established between the 18th century Kütahya public life reflected by the work and today's Kütahya. It was also seen that the representations about folk architecture, transition periods, dressing and handicrafts, spectacle genres, folk beliefs and medicine were given. Another richness of the work is that the intensely stressed mythic-mystical narration contains similar aspects from the genres of the narrative tradition. Finally it has been seen that the education of the author of the work and the social environment in which she grew up were reflected in the work to a large extent and skillfully.

* Bu makale 2-4 Ekim 2020 tarihinde düzenlenen TOKÜAD II. Uluslararası Toplum ve Kültür Araştırmaları Sempozyumu'nda “Ayfer Kafkas'ın *Esrarname I Yasak İlmin Kitabı* ve *Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı* Romanlarında 18.Yüzyıl Kütahya Halk Hayatına Dair Tespitler” başlığı ile sunulan sözlü bildirinin gözden geçirilip, büyük oranda genişletilmiş halidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı. Çanakkale/Türkiye, E-mail: mustafadin@comu.edu.tr.

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5639-4876>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Dinç, Mustafa (2021). “Ayfer Kafkas'ın “Esrarname” Roman Serisinde Folklor ve Kütahya Halk Hayatı”. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 4 (1): 31-44. DOI: <http://dx.doi.org/10.37999/udekad.871548>.

Extended Abstract

Folklore is an important stakeholder of cultural sciences as a discipline that is constantly kept alive with research shaped over two focal points: field and text. As of the second half of the 19th century, the scientific foundation, which was laid with the compilations made from the field, has been shaped on the theoretical infrastructure that has developed in the process, and has become in interaction with all social dynamics and therefore all social science branches today.

The most intensive interaction between folklore and other branches of social sciences is the field of literature. It is known that the narrative tradition, which has come from the earliest times of Turkish literature, met new genres in the Tanzimat period and continued its existence in these genres. Especially in the fictional plane of contemporary stories and novels, it is possible to determine the influence of this narrative tradition intensely, and therefore, to make folk-scientific determinations and analyzes on modern literature products. It is natural for those who create products in modern literature to use folkloric patterns in their works, based on the fact that they cannot be separated from their environment and environmental motivations, and regardless of the literary understanding they belong to, they act from a distinct narrative tradition. This issue brings to the agenda the creation of many studies in the field of folklore that examine the folkloric representations in modern literature products. Although it is seen that this type of research is mostly done in the genre of stories and novels, it is possible to identify and analyze folklore products in almost all genres of modern literature. Therefore, it is quite natural that fictional works of various styles and genres are the subject of folklore field and that a rising graphic emerges in terms of both quantity and quality.

Ayfer Kafkas's "Esrarname I Yasak İlmin Kitabı" and "Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı" which we focus on in the study, contain findings that can be addressed in two dimensions in terms of the author's environmental motivations and the use of elements belonging to the narrative tradition. These findings, which we can define as folkloric findings altogether, include the features of the space and traditional urban life, folk architecture, transition periods, dressing and crafts, spectacle genres, folk beliefs, folk medicine representations, as well as the narrative tradition features that are heavily reflected in the fiction of the two books of the series. The fact that it reflects tradition on both the folkloric life and the narrative plane is an indication that Kafkas has blended her academic education with the historical and cultural texture of the city where she lives.

On the other hand, the author's analyzes, especially on urban life, and descriptions of the places where the work takes place contain data that will contribute to the tourism-promotional activities of the city of Kütahya in a sense. As a result, although it is possible that Ayfer Kafkas's novels named "Esrarname I Yasak İlmin Kitabı" and "Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı" can be described as historical-fantasy fiction novels, based on the findings, the folklore field has both folklore and narrative tradition. It is possible to evaluate it as a series in which many determinations and in particular various notes on public life in Kütahya can be made.

Giriş

Modern edebiyat dünyasının pek çok temsilcisinin hikâye, roman, tiyatro veya şiir kabilindeki eserlerindeki folklorik örüntülerin bildiri, makale veya tez hacminde ele alınması halkbilimi alanında son zamanlarda sıkça karşılaşılan çalışma biçimlerindendir. Esasen kurguya dayalı metinler olan modern edebiyat mahsullerinin, üreticilerinin tasarruflarıyla şekillendikleri, bu bakımdan onlarla ilgili pek çok çevresel motivasyondan beslendikleri açıktır. Bu motivasyonlardan bir tanesi de folklorik çevredir. Nitekim modern Türk edebiyatının gelişim seyrine bakıldığında, hemen her dönemde halk hayatına dair izlerin tüm türlerde görülmesi olasıdır. Dolayısıyla halkbilimi alanına çeşitli tarz ve türlerdeki kurgu eserlerin konu olması ve gerek nicelik gerekse nitelik açısından yükselen bir grafiğin ortaya çıkması gayet doğaldır.

Edebiyat tarihimizde aşağı yukarı Batı dünyasında olduğu gibi “şehirli” bir kimlikle başladığı görülen roman türünde Milli Mücadele dönemine gelene değin hemen pek çok örneğin şehir yaşamı içerisinde geçtiği tespit edilmektedir. Bu nedenle Tanzimat dönemi ile başlatılan Türk romancılığının en popüler mekânlarının İstanbul başta olmak üzere, şehirler olması şaşırtıcı değildir. Yazarların pek çoğunun şehirlerde doğup büyüdüğü, buralarda eğitim gördükleri yahut çeşitli görevlerde bulundukları düşünülürse, modern edebiyat mahsullerinin başlangıç eserlerinin büyük şehirlerle hemhal oldukları ifade edilebilir (Türk Edebiyatında Çukurova 2020). Öte yandan Türk romanında köy temsilleri her ne kadar Karabibik’e kadar da götürülebilirse de köy hayatına belirli bir ideolojik dayanakla eğilerek doğrudan köye, köydeki yaşam şartlarına, dramlara yönelen eserler ancak toplumcu gerçekçi bakış açısıyla 1950’ler ve sonrasına tarihlenmektedir.

Bu anlamda ister şehir hayatında geçiyor olsun; isterse köy-taşra yaşamını konu alsın modern edebiyat ürünleri olarak hikâye, roman, tiyatro eserleri vd. ürünlerde yukarıda sözü edilen folklorik izlerin, halk hayatı temsillerinin tespit edilebilmesi doğaldır. Bu temel önerme nezdinde oluşturulan çalışmanın amacı, günümüzde polisiye roman türünde eserleriyle tanınan ve aslen Kütahyalı olan Ayfer Kafkas’ın, edebiyat dünyasına kapı araladığı ilk iki eseri olan “Esrarname I Yasak İlmin Kitabı” ve “Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı” adlı romanlarında folklor ve Kütahya halk hayatına matuf yansımaların tespit edilerek yorumlanması, bunların günümüz Kütahya folklor ve halk hayatıyla ilişkilerinin değerlendirilmesidir. Çalışmanın kapsam sınırını oluşturan iki romanla ilgili okumaların yapılmasının ardından amaçla ilişkili olduğu tespit edilen temsiller, folklor disiplinin inceleme sahaları ve sınıflandırmaları bağlamında derlenip toparlanmış, bunların eserin geçtiği yüzyıl olan 18.yy’daki görünürlüğü ve günümüz Kütahya halk hayatındaki devamlılığı yorumlanmaya çalışılmıştır.

Edebiyat araştırmalarının en önemli boyutlarından biri olan metin merkezli çalışmalar, edebi ürünü eser, okur, yazar, dış dünya gibi odaklardan ele alarak çözümleyen, anlamlandıran ve yorumlayan çalışmalardır. Bu bakımdan metin merkezli çalışmalarla edebi eserler sadece metin değerleri ile değil, pek çok farklı boyutlarla ele alınabilmektedir. Bu boyutlar içerisinde edebi eserin oluşturulduğu dönemin sosyal, tarihi, ekonomik, siyasi hayatı; yazarın iç dünyası; okuyucunun eserden edindikleri; eserin diğer edebi mahsullerle bağlantıları gibi pek çok değişkeni sayabilmek mümkündür.

Türk halk bilimi araştırmalarında folklor kadroları veya şubeleri olarak bilinen ve genel karakteristiğini Örnek (2000)’in çizdiği ve Çobanoğlu’nun (2005) çeşitli eklemelerle genişlettiği tasnif biçimi, günümüzde makale ve tez hacmindeki pek çok alan çalışmasında çerçeve olarak kullanılmakla birlikte, alanın gelişim seyriyle orantılı biçimde farklı araştırmacıların önerileriyle geliştirilmeye devam etmektedir¹. Öte yandan halk bilimi alanı içerisinde çağdaş edebi metinlerdeki folklorik örüntünün incelenmesine dair henüz bir metodolojinin oluşmadığı da aşikârdır. Nitekim YÖK Tez Merkezinde yayımlanmış çağdaş edebi metinlerde (roman, hikâye vd.) folklor temsillerini ele alan yüksek lisans ve doktora tezlerine bakıldığında hemen hepsinin yukarıda zikredilen tasnif biçimini kullanarak

¹ Folklor kadrolarının çağımızdaki gelişim seyri bağlamında yenilenmesine, güncellenmesine örnek olarak sunulan yeni kadro tasnif önerileri için bkz. (Yolcu 2019; Güvenç 2020).

betimlemeler yapıldığı görülmektedir. Buna mukabil, folklor alanının metin merkezli yaklaşımları ise sözlü kültür ortamında üretilen metinleri ele aldıklarından çağdaş edebiyat malzemesindeki folklorik temsillerin incelenmesi salt Örnek (2000) ve Çobanoğlu (2005)'nin monografi kadroları bağlamında yapılmaya devam etmektedir. Bu bakımdan çağdaş edebi ürünlerdeki folklorik ürünlerin tespit ve tahlili için her iki alanın bilgisine ihtiyaç duyan yeni ve farklı bir metodolojinin geliştirilmesi bir zorunluluk halini de almıştır.

Araştırmada serideki hikâye mucibince yazar tarafından bir şekilde sunulan folklorik temsiller tespit edilmiş ve bir tasnife tabi tutularak sunulmuştur. Bu tasnifte halk biliminin yukarıda zikredilen kadroları göz önünde bulundurulmaya çalışılmakla birlikte serinin hacmi ve hikâyesi ölçüsüyle hepsine uygun örnek tespit edilemeyeceği gerçeği dâhilinde tasnif başlıkları, bağlamlarına göre oluşturulmuştur². Tespitlere esas teşkil eden ifade ve cümleler akademik referans kurallarına göre doğrudan veya dolaylı alıntılarla teker teker verilerek, örnekler ilişkilendirilmiştir. Tespit edilen temsillerin yorumlanmasında ise yazarın çizdiği 18.yy Kütahya halk hayatı ile günümüz Kütahya'sındaki devamlılık göz önünde bulundurulmuştur.

Çalışmanın izleyen bölümünde bulgular ışığında eserin kurgusunun dayandığı geleneksel anlatı bağlamı tespitler üzerinde durularak eserin folklor alanındaki görünürlüğü ve alana katkısı yorumlanmıştır. Çalışma bu anlamda sosyal bilimlerde sıklıkla başvuru nitel araştırma yöntemlerinin analiz biçimlerinden biri olan içerik analizi mantığı altında oluşturulmuştur. İçerik analizi, söylemin, görünen, kolayca yakalanan, sergilenmiş ve ilk bakışta algılanan içeriği yerine, gizli, üstü örtülü içeriğini ortaya çıkarmayı sağlamaktadır. Dolayısıyla içerik analizi, mesajda, bireyi görünmeden etkileyen öğelerin belirlenmesine yönelik "ikinci bir okuma"dır (Bilgin, 2006: 1). Bu yönüyle içerik analizi, edebiyat araştırmaları için sıradan okuyucunun bir çırpıda fark etmediği yönleri ortaya çıkarmaya hizmet ederek, eserin ve dolayısıyla yazarın anlaşılabilirliğini de artırıcı bir işleve hizmet etmektedir.

1. Yazar ve Eser Hakkında³

1979 yılında Kütahya'da doğan yazar, bu kentteki temel eğitiminin ardından lisans öğrenimini Selçuk Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı'nda tamamlamıştır. Halen Kütahya'da yaşamını ve çalışmalarını sürdürmekte olan yazarın çeşitli edebiyat dergilerinde yayımlanmış öykülerinin yanında son olarak polisiye kurgu tarzında "Kızıl Şebeke" ve "Divina'nın Bileziği" isimli iki kitabı yayınlanmıştır. Çalışmamıza eksen olarak aldığımız "Esrarname I Yasak İlmin Kitabı" ve devamı niteliğindeki "Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı" isimli romanların olay örgüsü kısaca şu şekildedir:

Tir-i Dâneninde adındaki İranlı bir büyücü tarafından, yüzyıllar önce yazılan ve kendisini çözene insanüstü yetenekler kazandıran büyülü-efsunlu, sırlarla dolu Esrarname isimli kitap,

² Örnek ve Çobanoğlu'nun sunmuş oldukları (hatta yeni önerilerle oldukça genişleyerek 30 başlığa kadar çıkan) folklor kadroları elbette ki halk hayatının her yönüne dair maddi ve manevi ürünleri ele alan çok geniş bir tasniftir. Bu anlamda romanda tüm folklor kadrolarına uyan temsil örneklerinin tespit edilmesi beklenmemelidir ve zaten mümkün de değildir. Romanda tespit edilen folklor temsilleri de haliyle, hikâyenin gereğince sunulan temsillerdir. Bu bakımdan tespit edilen folklorik temsillerin tasnifi de bulgulara yönelik bağlamsal bir tasnif olarak düzenlenmiştir.

³ Yazarın hayat öyküsüne dair bilgiler Ayfer Kafkas ile 10/09/2020 tarihinde yaptığımız mülakattan kısaltılmıştır.

yazıldığı dönemdeki gücünün farkına varan din adamlarınca yok edilmeye çalışılmış, ancak türlü çabalara rağmen yalnızca ikiye bölünmesi sağlanabilmiştir. Bu iki parça ise Bursa’da bir dergâhın gizli odalarında birbirlerinden ayrı ve yoğun güvenli bir şekilde hapsedilmiştir.

18. yy Osmanlı Germiyan topraklarında bir paşa kızı olarak yaşamına devam eden Nâgehan’ın küçüklüğünde kulak misafiri olduğu bir sohbet esnasında ismini duyduğu bu sırlı kitabı bir tutku halinde elde etmek ister ve nihayetinde “iyi niyeti ve tamamen saf ve güzel düşünceleri” sayesinde kitabın bir yarısı Nâgehan’a kendiliğinden gelir. Nâgehan elindeki bu parçayı okuduktan sonra artık çok hızlı koşan, çok iyi duyan, uçma kabiliyeti kazanan, zaman ve mekân üstü bir kahramana -Esved- dönüşerek Kütahya sokaklarının koruyucusu halini alır.

Öte yandan kitabın diğer yarısı ise Muntazar’ın eline düşmüş, Muntazar ise bu yarıyı kendi çıkarına (ilm-i simyayı öğrenmek, zengin olmak ve türlü kötülükler yapmak) kullanmaya başlar. Fakat karşıtlığın iki kutbu olarak Nâgehan’ın (Esved) da Muntazar’ın da bilmediği, kitabın her iki parçasının daha yazıldığı devirden beri peşinde olan Asfar ismindeki cinin ortaya çıkmasıdır. Asfar Muntazar’ı aşık olduğu kadın kılığına girerek cezalandırır ve Nâgehan’ın elindeki parçayı almak maksadıyla Muntazar’ı kendisine esir eder. Zaman içerisinde Nagehân’ın başına gelenlerden kuzeni ve paşa babasının arkadaşı –ki daha sonra Nagehânla evlenecektir- İbrahim Ethem Bey haberdar olurlar ve iyi ile kötünün mücadelesi böylelikle hızlanır.

Öykünün sonunda ise Esrarname’nin her iki parçasını ele geçirerek olağanüstü bir kimliğe bürünen Nagehân, İbrahim Ethem Bey’in yardımıyla hem Muntazar’ı, hem Asfar’ı ve hem de kitabın methini duyarak onu ele geçirmeye çalışan diğer unsurları yok ettiği gibi; kitabın zaman içerisinde kendisini de etkisi altına aldığından dolayı kitapla yaşamı-sevdikleri arasında bir seçim yaparak Esrarname’yi de ortadan kaldırır ve kendi mutlu sonuna böylelikle ulaşır.

2. Bulgu ve Yorumlar

Ayfer Kafkas’ın 18. yy Kütahya’sında geçen Esrarname serisinde her şeyden önce üzerinde durulması gereken nokta, eserin ana kahramanı Nagehân’ın babası olarak “*Germiyan Sancağının eşraf-ı a’yanından Mollaoğlu Ali Paşa*” (Kafkas 2011: 16) şeklinde takdim edilen Ali Paşa’dır. Zira Kütahya tarihi için reelde de bir Ali Paşa isminden bahsetmek mümkündür. Şehrin merkezinde halen faal olan ve halk arasında “Alo Paşa Camisi” adıyla bilinen cami başta olmak üzere pek çok vakfiyesi bulunan ve 18.yy sonlarında bir süre Anadolu Eyaleti Valiliği yapmasına rağmen çeşitli nedenlerden dolayı hayatına son verilmiş Kürt Seyit Ali Paşa, son zamanlarının bir kısmını Kütahya’da geçirmiştir⁴. Bu anlamda Nagehân’ın babasının her ne kadar “*Germiyan Sancağının zamanın tesirine mağlup olan nadide eserlerini çoğaltıp lâyetmût eyleyecek bir hattat*” (Kafkas 2011: 17) şeklinde nitelendirilse de Ali Paşa ismiyle sunulması, kent hafızasında bilinen bir isim olan Kürt Seyit Ali Paşa’yı da (Alo Paşa) anımsatması bakımından bilinçli bir seçim ürünü olarak görünmektedir. Böylece daha ilk satırlardan itibaren yazarın aynı zamanda okura bir Kütahya tarihi panoraması çizeceği ve tarihi kurgu içerisinde okuru Kütahya’nın günümüzdeki görünürlüğü üzerine de düşündüreceği hissedilmektedir.

⁴ Alo Paşa (Kürt Seyit Ali Paşa) ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Uzunçarşılı 1932).

2.1.Mekân Bağlamlı Bulgular: Geleneksel Kent Yaşamı ve Halk Mimarisi

Edebi eserde mekân, kurgunun cereyan ettiği bir dekor olmasının yanında, pek çok farklı işleviyle aksiyonun oluşmasında veya şekillenmesinde etkisi olan önemli bir unsurdur (Narlı 2002: 98, 99). Bu anlamda Esrarname serisi de hem şehir hem de kahramanların yaşadıkları haneler bağlamında önemli mekân tasvirlerinin yapıldığı bir roman olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eserde mekân örüntüleri konusunda ilkin “*Adına Germiyan derler bu memleket, sıcak sularıyla meşhur*” (Kafkas 2011: 10) ve “*Çünkü Germiyan’ın sıcak memba suları o kadar bol ve şifalıydı ki... Üstelik konak sancağın en meşhur hamamlarından biri olan Balıklı Hamamına çok yakındı*” (Kafkas 2011: 18) ifadeleriyle Kütahya’da pek çoğu halen faal bulunan ılıcalara atıfta bulunulmuştur. Bunlardan tarihi Balıklı Hamamı, şehir içinde merkezi bir konumda bulunmakta ve Ali Paşa’nın konağı olan roman mekânına da oldukça yakın tarihi bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna mukabil, *Sümbüllü Medresesi, Sadettin Camii, Bedesten, Sırlıbayırı, Yetmiş Burçlu Hisar Kalesi, Samanpazarı, Pirinçhanı* ile “*acayip otlar, pis kokulu tütsüler, yağlar, incecik kum gibi tozlar, civa, kükürt; sabun, gül yağlı merhemler almak için gidilen Kapanaltı*” (Kafkas 2011: 93; Kafkas 2012: 99); “*Hisaraltı lafziyla müsemma fukara muhiti*” (Kafkas 2011: 133) şeklinde şehrin günümüzde de bilinen lokasyonlarının yer yer anılması veya tasvir edilmesi de mekânlar konusunda kayda değer bir durumdur. Bu anlamda eserde Hisaraltı olarak geçen muhit günümüzde Sultanbağı mahallesine tekabül etmekte ve tıpkı romanda olduğu gibi günümüzde de burası orta-dar gelirli, taşralı ailelerin mukim bulunduğu bir semt olarak bilinmektedir.

Eserde 18.yy Kütahya halk hayatına matuf bir diğer mekân örüntüsü konakların mimari özellikleriyle ilgili temsillerde karşımıza çıkmaktadır. Zira romanın esas kahramanı olan Nagehân’ın günlük hayatının önemli bir kısmının geçtiği konak özellikle ilk kitapta genişçe tanıtılmış, konakların mimari dokuyla alakadar yapısı betimlemelere gayet detaylı bir biçimde yansıtılmıştır. Mollaoğlu Ali Paşa konağı başta olmak üzere her biri aynı zamanda birer halk mimarisi örneği olan konakların, “*cumbaları, mahir ustalar tarafından oya gibi işlenmiş payandaları, iki kanatlı künde-kârî işlemeli koca giriş kapısı, senede iki defa yinelenen inci beyazı kireç sıvası; taşlık, mâbeyin, haremlik-selamlık daireleri ve sofaları; küçük mangalları, sedirleri, zevkle döşenmiş ceviz mobilyaları, halıları, konsolları*” (Kafkas 2011: 18,19) ile sanatkârane bir üslupla betimlendiği görülmektedir ki bu durum aynı zamanda yazarın söz konusu mimari detaylara hâkim olduğunu da düşündürmektedir. Bu itibarla özellikle günümüzde Germiyan ve Ahierbasan sokaklarında sıralanan bu konaklar, Kütahya kent dokusunun önemli bir bileşeni olarak canlılıklarını korumaya devam etmektedirler (Tarihi Kütahya Konakları 2020). Günümüzde büyük çoğunluğu koruma altına alınan tarihi Germiyan konakları, birtakım restorasyon çalışmaları neticesinde, restoran veya otel biçiminde turizm faaliyetlerinde kullanılır hale gelmişlerdir.

Osmanlı tarihinde şehzadelerin yetiştiği bir şehir ve Anadolu Beylerbeyliğinin merkezi olması durumundan hareketle seride panoraması çizilen Kütahya şehrinin günlük rutini de son derece hareketli bir şekilde yansıtılmaktadır. Sözcüleri “*Camgöz Hilmi Efendinin kiraathanesinde, bir yandan sancağı yenice şereflendirmiş bir musiki üstadının nağmelerini*

dinlerken bir yandan da kahvelerini höpürdeter efendiler... kalaycılar, kahveciler, Kapanaltı'nda açılan yeni dükkanlar" (Kafkas 2011: 26) ifadeleri ile günlük eril yaşam ortamları, esnaf çeşitliliği vurgulanırken; *"Sırlıbayırındaki Agop'un meyhanesindeki müdavimler"* (Kafkas 2011: 60), *"ipekli kumaş tüccarı Boris Efendi"* (Kafkas 2012: 46), *"meşhur terzi Eleni"* (Kafkas 2012: 49) gibi gayrimüslim esnafların isimleriyle birlikte de kentin kozmopolit etnik durumuna dair bilgiler satır altında sunulmaktadır. Bu noktada özellikle Kapanaltı aynen romandaki tasviriyle, hemen her çeşit alışveriş faaliyetinin yapıldığı bir lokasyon olarak ekonomik-kültürel hareketliliğini günümüzde de sürdürmektedir.

Bu hareketli günlük rutin içinde elbette ki erkek bireyler kadar kadınların da yaşamları akıcı biçimde devam etmektedir. Kadınlar kendi aralarında, *"bedestene gelen yeni bezlerden, konaktaki hizmetçilerin talimlerinden yahut hamam meselelerinden"* (Kafkas 2011: 83) konuşmakla birlikte, düğünlerin, derneklerin, kadın toplantılarının baş aktörleri halinde özellikle ev odaklı günlük yaşamda aktif bir rol oynamaktadırlar. Pek çok kadın birey daha gençlik aşamalarından itibaren Anadolu'nun çoğunda görülen sanal bir akrabalık modeli olan *"ahretlik"* teşkilatına dâhil olmakta, böylece *"genelde Germiyanlı genç kızlar dışarıya çıkmak için fazla sıkıntı çekmezlerdi. Hemen hepsinin ahretliği olduğundan buluşup genç kız meseleleri konuşacaklarını söylemeleri yeterli olurdu"* (Kafkas 2011: 189) cümleleriyle ifade edildiği gibi, büyükşehir hüviyetindeki Germiyan'da belirli sınırlar içerisinde nispeten daha rahat bir günlük hayat yaşamaktadırlar⁵.

2.2. Geçiş Dönemleri Bağlamı Bulgular

Halk bilimi araştırmalarında "geçiş dönemleri" adı verilen ve insan hayatının önemli dönüm noktalarından olan doğum, evlilik ve ölüm aşamalarının yanında toplumsal bazı farklılıklar içinde bir durumdan diğerine geçişin kutsandığı, etrafında çeşitli dinlik, büyüklük uygulamaların ve törenlerin gerçekleştirildiği farklı dönemler de sayılabilmektedir (Dinç 2019: 169). Bu anlamda eserin başkahramanı Nâgehan'ın evlilik çağında bir genç kız olması, kurgu içerisinde onun evlilik hazırlıklarına da yer verilmesini, dolayısıyla 18.yy Kütahya kadın yaşamına, evlilik hazırlıklarına dair bazı kodların sunulmasını da doğurmaktadır. Buna göre *"kararacakları sebebiyle kahve içmelerine müsaade edilmeyen"* (Kafkas 2011: 123), *"akşam saatlerinde pencereden bakmaları hoş görülmemen"* (Kafkas 2011: 171) genç kızların evliliklerinde de kendilerinden beklenen özellikler *"Osmanlı kadını ağır olmalıydı... Gelin hanım oturaklı olacak, az konuşacak, Suzan Hanım gibi pamuk tenli değil biraz esmer olacak... Güzel kahve pişirecek, tetikte, atik ve dakik olacak"* (Kafkas 2011: 21) sözleriyle ifade edilmekteyken; gelin adayının görülmesi, sınanması amacıyla *"Birkaç gün sonra konu komşu hanımlarla kız görmeye gidildi. Kızın mahir olup olmadığı içilen kahvelerle tetkik edilip yürürken aksamadığından emin olundu, bir bahaneyle konuşturulup kekeme olmadığı anlaşıldığı ve görünmeyen kusurlarının tespiti için hamam günü belirlenip gelindi"* (Kafkas 2011: 22) şeklinde görücü gitme pratiğine de yer verilmektedir.

⁵ Kadınlar arasındaki sanal akrabalık modellerinden biri olarak "ahretlik" ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Ayaz 2019).

2.3. Giyim Kuşam Süslenme ve El Sanatları Bağlamı Bulgular

Evlilik geçişi içerisindeki ilk iki aşamanın ardından Nâgehan'ın düğün hazırlıklarına merkezinde yine kadınların olduğu, çeyiz ve kına temsilleri ile devam edilmektedir. Eserde resmedilen çeyiz hazırlıkları aynı zamanda, geleneksel giyim kuşam süslenme ve el sanatları bağlamı bulguların da tespit edilebildiği bir alan olarak zengin bir muhteva da içermektedir. Bu anlamda çeyiz konusunda hem ailenin statüsüne hem de halk arasındaki "*Kütahya'dan gelin almak masraflıdır*" düşüncesine göre, hazırlığın uzun ve detaylı bir şekilde sunulduğu görülmektedir ki genç kıza hazırlanan çeyizin, her biri birer el sanatı ürünü de olan "*oyalı seccadeler, en az yüz yirmi çeşit oyalı dane ve bir o kadar da yün patiğin yanı sıra; tel kırma, sim sarma, dantel, kanaviçe gibi işlerle yapılmış türlü türlü eşya*" ile "*meşhur Terzi Eleni hanıma yaptırılan kat kat elbiseler, ağır kıyafetlerden, tefebaşı denilen başlıktan*" (Kafkas 2012: 47, 48) oluştuğu belirtilmektedir. Burada "*her anne gibi, Nâgehan'ın annesinin de daha doğumundan itibaren kızına yaptıracığı tefebaşının hayalini kurduğu*" (Kafkas 2011: 62) sözleriyle sunulan "*tefebaşı*" ise geleneksel Kütahya kadın giyiminin en önemli figürlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde de meşakkatli üretim süreci ile oldukça yüksek fiyatlarla alıcı bulan bu kıyafet bir el sanatı örneği olmasının yanında (Tefebaşı 2018) Kütahya düğün kıyafetlerinin en ağır ve değerlisi olarak el dokuması ipek kumaş üzerine altın suyuna batırılmış gümüş sırma ile el ve gergef ile işlenerek oluşturulan bir gelinliktir (Geleneksel Giysi 2020).

Çeyiz hazırlıklarında üzerinde durulan giyim kuşam ve tekstil ürünlerinin Kütahya kadınlarının törensel kıyafetleri ve aksesuarları içerisinde değerlendirilmesi mümkündür. Bunun dışında özel olarak bir giyim kuşam bilgisine yalnızca Nâgehan'ın geceleri büründüğü Esved⁶ karakterinin, isminden ve gizliliğinden hareketle siyah ve kapalı bir durumda ele alınışında ve bir de "*Elinde kara tespihi, boynunda Ayet'el Kürsî muskası, kuşağında hançeri, düğmeleri göbeğine kadar açık gömleği ve sanki az önce birini tepelemişçesine yana kaymış görünen serpuşuyla bıçkınlar bıçkını biriydi Nâgehan'ın belalı*" (Kafkas 2011: 80) sözleriyle bir kabadayı kimliğinde resmedilen Hüdaverdi tasvirinde rastlanmaktadır. Dolayısıyla giyim kuşam ve süslenme hususlarında tespit edilen doğrudan temas, çeyiz aşaması ile Esved ve Hüdaverdi karakterleri ile sınırlı tutulmaktadır. Bunun haricindeki temsiller metnin akışı içinde doğal bir halde verilmektedir. Bu bakımdan kentteki kadın ve erkeklerin Osmanlı muhiti olarak resmedilen Germiyan şartlarına uygun giyiniyor oluşları sadece hissettirilen, üzerinde özel bir çabayla durulmayan giyim kuşam temsillerini oluşturmaktadır.

Giyim kuşam temsilleri içinde de bazı örneklerin sunulduğu el sanatlarının, bu başlıkta üzerinde durulması gereken bir diğer husus olarak ele alınması gerekli görülmüştür. Buna göre ustalığını kadınların yaptığı, hammaddesi tekstil ürünleri olan "*tel kırma, sim sarma, dantel, kanaviçe işleri*"; başlı başına bir el sanatı ürünü olan "*tefebaşı*" bir kez daha bu aşamada anılmakla birlikte; Mollaoğlu Ali Paşa'nın bir hattat olarak arz edilmesi (Kafkas 2011: 17); konaklarda "*kündekâri, oymacılık*" gibi yapı sanatlarının mahir örneklerinin görülmesi; ayrıca salonlarda çeşitli "*minyatiir*"lerin (Kafkas 2011: 18) bulunuyor oluşu tasvirleri güçlendirmekte; eserin geçtiği konak hayatına, bir anlamda Germiyan üst sınıfının yaşamına,

⁶ Esved: Ar. Siyah anlamına gelmektedir.

dair bir tablo oluşturmaya da hizmet etmektedir. Öte yandan Kütahya şehrinin Türk-İslam Sanatı dairesinde geçmişten günümüze çini sanatıyla yayılan ünü, eserde de es geçilmemiş ve bu durum “*Germiyan’ın fanyanslarının cihanda bir eşi daha yokmuş, öyle diyorlar. İran’da ne kadar zengin varsa hepsi hamamlarında Germiyan fanyansı görmek istiyor dedi*”⁷ (Kafkas 2012: 140) ifadeleriyle yansıtılmıştır.

2.4. Seyirlik Türler Bağlamı Bulgular

Eserde kına gecesinde kadınlar arasında canlandırılan bir seyirlik oyun temsili, bir hırsızlık olayına bağlanarak aktarılmaktadır. Nâgehan ile İbrahim Ethem Bey’in düğününün kına gecesindeki kadın eğlencesinin bir anında;

“İşte tam bu esnada Nagehân’ın duaları kabul oluverdi. Orta yere çıkıp kollarını kaldırdığı anda içeriye dört kişi girdi ve millet gülmekten yerlere yıkıldı. İçeriye girenler, oyun çıkarmak için erkek gibi giyinmiş, ocağın bacasından alıp suratlarına çaldıkları kapkara isle kendilerine sakal, bıyık ve ortada birleşen kaşlar yapmış olan genç kızlardı. Oyun başlamış, hatta Kafiye Sultan’dan bile makas alındığında ve karşılığında ‘Bre edepsiz’ lafi yerine, oynayan göbek eşliğinde atılan bir kahkaha duyulduğuna göre ortam bir hayli gevşemişti. Kızların dilleri kadınları kendilerinden geçiriyor, ‘Ah güzelim hasretine dayanamadım’ diyerek göz kırpan geçkin kadınların kahkahaları ile ahali daha bir keyifleniyordu” (Kafkas 2012: 14, 15)

şeklinde tasvir edilen oyun, And’ın (2012: 191-196) “Anadolu Dramatik Oyunları” başlığının ikinci yaygın konusu olarak ele aldığı ve “*Arap, Keşiş, Kıptî, Deve, Çolak, Kolsuz, Hacı Baba, Köse, Efe, Kadi, Kocaman*” vd. gibi çok farklı isim ve kılık değiştirme esaslı aşağı yukarı benzer senaryolarla Anadolu’nun birçok yerinde canlandırıldığını ifade ettiği “*Kız Kaçırma*” konulu oyunlardan biridir. Birkaç genç kızın erkek kılığında kadınların arasına girmesi ve kadınlara şuh sözlerle sarkıntılık etmesi gülmeceyi sağlayarak, oyunu eğlenceli kılmaktadır. Öyle ki bu eğlenceli ortamın cazibesine kapılan kadınlar, “*hiç de makul olmadığı halde ziynetlerin ağırlık yapacağı ve oyuna dâhil olmanın zorlaşacağı bahanesiyle*” tüm mücevheratını canlandırmayı yapanların yanlarında getirdikleri keselere itiraz etmeksizin koymuşlar; soyulduklarını ise oyun bittikten, kılık değiştiren kızlar gittikten çok sonra ancak anlamışlardır (Kafkas 2012: 15).

2.5. İnanç Bağlamı Bulgular: Fal, Büyü, Tılsım, Adak

Bir büyücü tarafından yazılarak, cinlerin ve insanların peşinde olduğu ve kendisini okuyanlara, hız, görünmezlik, zamanda yolculuk, ilm-i simya yeteneği, fısıltıları duyabilme, zihin okuma, uçabilme, gibi çok çeşitli doğüstü güçler veren bir kitap olan Esrarnâme’nin ele geçirilmesi etrafındaki olayların üzerine kurgulanan bir eser olması hasebiyle seride inanç bağlamı çok sayıda temsile rastlamak mümkündür. Bu doğrultuda başta Esrarnâme olmak üzere, gerçek ya da kurgusal olarak isimleri geçen zamanın âlimleri, şâirleri veya büyücüleri tarafından kaleme alınarak, halk arasında kehanetleri anlatılagelen pek çok esrarengiz kitabın eserde yer yer zikredildiği görülmektedir. “*Haram ilimlere dalmış Tir-i Danende isimli, zındıklıkla suçlanarak ülkesinde idam edilmiş Farisî bir şâir ve büyücü tarafından, insanların*

⁷“Fayans” sözcüğü burada yazar tarafından yerel ağızda seslendirildiği haliyle, “fanyans” şeklinde kullanılmıştır.

kağıt yerine berçimen denen hayvan derilerini kullandığı devirde, is ve zamk-ı Arabiden müteşekkil, solmaz bir tür mürekkeple 23 sene 4 ayda yazılan bir kitap” (Kafkas 2011: 39) olan Esrarname’nin dışında, ayrıca halkın Esved’in ortaya çıkmasındaki olayları buna göre yorumladıkları Zervani’nin Hakaik fi’ Zervani’nin Hakaik fi’n-Nücûm isimli yıldıznâmesi bu tip esrarlı kitapların halk arasında da ilgiyle takip edildiğini ortaya koymaktadır.

Esrarnâme ayrıca ilm-i simyaya yönelik pek çok bilgileri ihtiva eden bir kitap olarak sunulmaktadır (Kafkas 2011: 76, 77). Özellikle kitabın diğer yarısını elinde bulunduran Muntazar bu bilgileri çözebilmek için bir hayli uğraşmaktadır ki, “*Balinas Hekim’in Kitab-ı Sırr el-Hâlika’sı, Cabir ibn Hayyan’ın Zibak ile Kibrit Nazariyyesi, Bursalı Ömer Şifâî Dede’nin Mürşîd el-Muhtâr fî İlmi el-Esrâr’ı*” (Kafkas 2011: 136) Mutazar’ın alşimi (simya) ilmini öğrenmek için daha önceden okuduğu kitaplar olarak sayılmaktadır.

Esrarname ve yanı sıra gerçek veya kurgusal olarak yukarıda sunulan bu kitaplardan elde edilen büyü, tılsım, muska bilgileri de çeşitli vesilelerle verilmektedir. Sözgelisi, Esrarname’de yer alan efsunlu sözlerin “*tarif edildiği vakitlerde, tarif edilen malzemelerle domuz derisi, kedi işkembesi yahut at turnağı gibi muhtelif satırlara yazmakla basit muskalar elde edilmesi*” (Kafkas 2011: 65) suretiyle Muntazar’ın bazı yeteneklerini kazanması aktarılmaktadır. Ayrıca, Türk kültür dairesinde büyüler, tılsımlar veya insan dışı varlıklar tarafından korunduklarından tekinsiz olarak addedilen define alanları ile ilgili bir örnek de “*Papaz büyü, kırk düğüm, kırk laneti ve domuz sidiğiyle mühürlenip koca yüzü görmeden öteki âleme gözleri açık gitmiş kırk bakirenin mezarından alınan kırk çeşit toprakla gömüldüğü rivayet edilen*” Anzar definesi (Kafkas 2011: 152) üzerinden örneklendirilmektedir.

Kitapta ayrıca Muntazar’ın ortadan kaybolmasıyla boşluğa düşen Ali Cengiz isimli “şopar”ın yanına sığındığı Hattap karakteri de namı bir üfürükçüdür. Bu anlamda, dönemin Germiyan kadınlarının pek çok sorununu çözümlmek amacıyla Hattap’ın evine gitmeleri “*Hattap’ın namı bir üfürükçü olması sebebiyle gelen gidenin ardı arkası kesilmiyor, evden şamata eksik olmuyordu. Yatağa işeyen çocuğunu okutandan kurşun döktüre, kısmeti bağlanmış kızları getirenden kocasını eve bağlatmak isteyen kadınlara kadar her çeşit insan girip çıkıyordu eve*” (Kafkas 2012: 105) cümleleriyle açıklanmaktadır.

2.6. Halk Hekimliği Bağlamı Bulgular

Esrarname serisindeki folklorik bulgular arasında ayrıca, Boratav’ın (1984: 122-128) hastalıkların tedavisi noktasında halkın “büyülük ve akıllık-rasyonel” olarak geliştirdiği tıbbi uygulamalar olarak nitelendirdiği halk hekimliğine ait bazı bulgulardan da söz etmek mümkündür. Nitekim Nagehan’ın kitabın yarısından elde ettiği insanüstü özellikleri ile Germiyan şehrinin koruyuculuğunu üstlendiği Esved karakterinin geceleri türlü suçlularla girdiği mücadelelerde aldığı yaraları dadısı sağaltmaya çalışmaktadır. “*Kızcağızın yara içindeki vücudunu gül ve zencefil yağıyla ovaladı. Daha sonra kendi yetiştirdiği, şekil olarak ağı otuyla tıpatıp aynı olan, yenilirse müşhil, haricen tatbik edilirse merhem vazifesini gören mi’de nuvâz denen bir nebatın lapasına bulanmış sıcak havlularla sarıp onu terletecekti. Yoksa kızın ertesi gün ayağa kalkması mucize olurdu*” (Kafkas 2011: 23) cümleleri ile dadının hekimlik uygulamalarda kullanıldığı ilaç ve yöntemler temsil edilmekte; yine çok yoğun bir kaşıntı hastalığına yakalanan bir kadının “*ısırgan otunun kaynatılmasıyla yapılan bir*

merhemle” (Kafkas 2011: 116) tedavi edilmesi, hekimlik uygulamalar hususunda göze çarpmaktadır. Bu merhemi kullanarak sağlığına kavuşan kadın aynı zamanda “*Şifa veren Allah’ın adını on iki bin kere tespih ettikten sonra başının gözünün sadakası olsun diye şoparın tekini hamama sokup bir güzel keseletmeyi adanmış*” (Kafkas 2011: 116) ve böylece rasyonel bir halk hekimliği uygulamasını büyüklük bir diğer uygulamayla birleştirerek sağlığına kavuşmuştur.

2.7. Anlatı Geleneği Bağlamı Bulgular

Uzun bir tarihsel süreç ve çeşitli coğrafyalardaki kültürlerden etkilenecek şekilde şekillenen Türk anlatı geleneği, diğer milletlerde olduğu ve Ekici’nin de (2005) Gelişme teorisinin yaklaşımına atıfta bulunarak üzerinde durduğu gibi, “mitik”, “epik” ve “romans” olarak üç aşamayla olgunlaşıp günümüzdeki şekline kavuşmuştur. “*Yapısallaşmış aşamalarla ilerleyen belirli bir olaylar dizisine sahip standartlaşmış biçim*” (Goody 2017: 147) şeklinde tanımlanan anlatının, Türk edebiyatının tarihi gelişimi içerisinde araştırmacılar tarafından *mit*, *efsane*, *masal*, *fıkra*, *destan*, *halk hikâyesi-meddah hikâyesi (realist hikaye)*, *çağdaş hikâye*, *roman* aşamaları ile teşekkül ettiği ve çeşitlendiği kabul edilmektedir. Bu bakımdan, Aça’nın da ifade ettiği üzere (2019: 138) anlatı ürünlerinin, süreç içerisinde benzer kaynaklardan/konulardan beslenmeleri ya da birbirlerini olaylar, kahramanlar ve motifler bağlamında etkileyebilmeleri olasıdır.

İncelememize konu olan Esrarname serisi de, yukarıda söz edildiği gibi, konusu, kahramanları, motifleri ve olayları bağlamında halk edebiyatı anlatı geleneğinin öncül türlerinden izler taşıyan, bunlarla ilgili benzerlikler hissettiren bir roman kimliğindedir. Serinin dayandırıldığı olay ve kahramanların olağanüstülükleri bir yandan masal türüyle bir ilgi kurabilmeyi mümkün kılarken; bir yandan da özellikle Esrarname isimli kitabın çeşitli geri dönüşlerle aktarılan hikâyesi efsanevî bir anlatımı anımsatmaktadır. Bunun yanında, eserdeki kahramanların cinlerle, defnelerle, büyüler ve tılsımlarla çeşitli şekillerle kurdukları temaslar, memorat türüyle birtakım bağlantılar kurabilmeyi olanaklı hale getirmektedir.

Serinin yoğun gerilimli ve aynı zamanda mitik-mistik anlatımının geleneksel anlatı türleriyle kurduğu en güçlü bağ ise kahramanların konumlandırılışı üzerinde tespit edilebilmektedir. Bu konumlandırma, Sözen’in ifadeleriyle (2009: 133) *mythos-logos* ayrımının *mythos* kısmında bulunan Doğu anlatı geleneğinin bir etkisi olarak görülmelidir. Nitekim, Köse’nin (2020: 37) isabetle vurguladığı gibi,

“iyi ve kötü, düzen ve düzensizlik dolayısıyla kaos ve kozmosa meyilli bir düşünce ve davranış kapasitesine sahip olan insanın tüm algı ve tasarımlarıyla zihinsel varoluşunu oluşturan temel değerler olarak görülebilecek bu ikili yapılanma, geleneksel toplumların mitik ve epik bilinçleriyle birlikte etik yapılarını da belirlemiştir.”

Bu bakımdan eserdeki kahramanların da kozmik ve kaotik evrenlerin karşılığına göre yer aldığı ve bu ikili kurgu etrafında sürekli bir gerilim yaşatıldığı görülmektedir. Eserin ana kahramanı Nagehan başta olmak üzere, İbrahim Ethem Bey, Mollaoğlu Ali Paşa, Kemal ve Dadı karakterleri; düzenin, iyiliğin dolayısıyla kozmosun; Tir-i Danende, Asfar, Muntazar, Ali Cengiz ise düzensizliğin ve kötülüğün- kaosun tarafında yer almaktadırlar. Tarafların Esrarname’nin her iki yarısını ele geçirme yönündeki çabaları ve mücadeleleri ise kozmos ve

kaos çatışmasını oluşturmakta, eserin kurgusunda mitik zamanlardan beri anlatı geleneğini besleyen karşıtlığı ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç

Halk bilimi, saha ve metin olmak üzere iki odak üzerinden şekillenen araştırmalarla sürekli canlı tutulan bir disiplin olarak kültür bilimlerinin önemli bir paydaşıdır. 19.yüzyılın ikinci yarısı itibariyle sahadan yapılan derlemelerle atılan bilimsel temel, süreç içerisinde gelişen kuramsal altyapının üzerinde şekillenerek, günümüzde tüm toplumsal dinamiklerle ve dolayısıyla tüm sosyal bilim dallarıyla etkileşimde bulunur hale gelmiştir. Halk bilimi ile sosyal bilimlerin diğer dalları arasında sözü edilen etkileşimin en yoğun olarak yaşandığı alan ise edebiyat alanıdır.

Türk edebiyatının en eski zamanlarından günümüze gelen anlatı geleneğinin, Tanzimat dönemiyle birlikte yeni türlerle tanışarak, varlığını bu türler içinde de devam ettirdiği bilinmektedir. Özellikle çağdaş hikâye ve romanların kurgusal düzlemi içerisinde bu anlatı geleneğinin etkisinin yoğun biçimde tespit edilebilmesi, dolayısıyla modern edebiyat ürünleri üzerinde halk bilimsel tespit ve tahlillerin yapılabilmesi mümkündür. Modern edebiyat içerisinde ürünler oluşturan ediplerin yaşadıkları ortamlarından, çevresel motivasyonlarından ayrı düşünümeyeceği ve mensup oldukları edebiyat anlayışı ne olursa olsun, belirgin bir anlatı geleneğinden hareket ettikleri gerçeğinden hareketle folklorik örüntüleri eserlerinde bir şekilde kullanıyor olmaları gayet doğal bir durumdur.

Çalışmada odaklandığımız Ayfer Kafkas'ın "Esrarname I Yasak İlmin Kitabı" ve "Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı" isimli serisi de yukarıda öne sürülenler bağlamında, yazarın çevresel motivasyonları ve anlatı geleneğine ait unsurları kullanması bakımından iki boyutla ele alınabilecek bulgular ihtiva etmektedir. Tümüyle birlikte folklorik bulgular olarak nitelendirebileceğimiz bu tespitler, mekân ve geleneksel kent yaşamı, halk mimarisi, geçiş dönemleri, giyim kuşam süslenme ve el sanatları, seyirlik türler, halk inançları, halk hekimliği temsillerinin yanında ayrıca serinin iki kitabının kurgusuna yoğun biçimde yansıyan anlatı geleneği özelliklerini de bünyesinde barındırmaktadır.

Geleneği hem folklorik yaşam hem de anlatı düzleminde yansıtıyor oluşu Kafkas'ın akademik eğitimini yaşadığı kentin tarihi ve kültürel dokusuyla nitelikli bir biçimde harmanladığının da bir göstergesidir. Öte yandan yazarın özellikle kent hayatıyla ilgili tahlilleri, eserin geçtiği mekânlarla ilgili tasvirleri bir anlamda Kütahya kentinin turizm-tanıtım faaliyetlerine de katkıda bulunacak veriler ihtiva etmektedir.

Sonuç itibariyle Ayfer Kafkas'ın Esrarname I Yasak İlmin Kitabı" ve "Esrarname II Kayıp Ruhun Zindanı" isimli romanlarının, her ne kadar tarihi-fantastik kurgu romanları olarak nitelendirilmeleri mümkünse de bulgulardan yola çıkıldığı takdirde, folklor alanının hem halk bilgisi, hem de anlatı geleneğine yönelik pek çok tespit yapılabilmesi ve özelde de Kütahya halk hayatına dair çeşitli notların çıkarılabileceği bir seri olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Etik Beyan

Yazar beyanına göre, "Ayfer Kafkas'ın "Esrarname" Roman Serisinde Folklor ve Kütahya Halk Hayatı" adlı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına

uyulmuş; ULAKBİM TR Dizin ölçütlerine göre çalışmada etik kurul onayını gerektiren herhangi bir veri toplama ihtiyacı duyulmamıştır.

Kaynakça

- Aça, Mustafa (2019). “Anonim Halk Edebiyatı”. *Halk Edebiyatı*. ed. Mehmet Aça. Ankara: Nobel Akademi Yayınları. 137-238.
- And, Metin (2012). *Oyun ve Bügü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ayaz, Berna (2019). “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Sanal Akrabalık İlişkilerinin İnşasında Kadının İşlevi: Balıkesir Örneği”. *Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Folkloru Yazıları*. ed. Mehmet Ali Yolcu. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları. 15-26.
- Bilgin, Nuri. (2006). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Boratav, Pertev Naili (1984). *100 Soruda Türk Folkloru İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar*. İstanbul: Gerçek Yayınları.
- Çobanoğlu, Özkul (2005). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dinç, Mustafa (2019). “Kadın Merkezli Bir Ritüel Olarak Hatim Kınası: Çanakkale Örneği”. *Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Folkloru Yazıları*. ed. Mehmet Ali Yolcu. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları. 169-179.
- Ekici, Metin (2005). “Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış”. *Fikret Türkmen Armağanı*. ed. Gürer Gülsevin ve Metin Arıkan. İzmir: Kanyılmaz Matbaası. 369-381.
- Goody, Jack (2017). *Mit, Ritüel ve Söz*. çev: Damla Sezgi. İstanbul: Küre Yayınları.
- Güvenç, Ahmet Özgür (2020). *Folklor ve Sinema*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kafkas, Ayfer (2011). *Esrarname –I Yasak İlmin Kitabı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kafkas, Ayfer (2012). *Esrarname-II Kayıp Ruhun Zindanı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Köse, Serkan (2021). *Türk Destanlarında Kaos ve Kozmos*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı, *Tarihi Kütahya Konakları*. <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kutahya/gezilecekyer/germiyan-sokagi-konaklari> [15.09.2020]
- Kütahya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *Geleneksel Giysi*. <https://kutahya.ktb.gov.tr/TR-69388/geleneksel-giysi.html> [10.12.2020]
- Narlı, Mehmet (2002). “Romanda Zaman ve Mekân Kavramları”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5)7: 91-106.
- Örnek, Sedat Veyis (2000). *Türk halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sözen, Mustafa (2009). “Doğu Anlatı Gelenekleri ve Türk Sinemasının Aidiyeti”. *Bilig*, 50: 131-152.

Tefebaşı (2018). <https://www.hurriyet.com.tr/video/8-ayda-hazirlanan-tefebasi-gelinligi-15-bin-liraya-satiliyor-40912030> [10.12.2020]

Türk Edebiyatında Çukurova.
<http://edebiyat.k12.org.tr/kavramlar/T%C3%BCrk+Edebiyat%C4%B1%27nda+%C3%87ukurova/53> [15.08.2020].

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (1932). *Kütahya Şehri*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Yolcu, Mehmet Ali (2019). “21.Yüzyıl Folklor Araştırmalarında Yeni Perspektifler”. *Uluslararası Toplum ve Kültür Araştırmaları Sempozyumu (3-5 Ekim 2019) Bildiriler Kitabı*. Ed. Mustafa Aça. Çanakkale: TOKÜAD Yayınları, 226-231.